

Intervenció del Molt Hble. Sr. Jordi Pujol.

Conferència Inaugural: Els drets individuals i els drets col·lectius
Puigcerdà, 15 de juliol de 2004

Senyores i senyors,

Bé, no s'espantin amb aquest munt de papers. Segons com, si no m'allargo massa, em permetrà il·lustrar una mica alguna de les coses que els diré. De fet, el que jo els diré està en aquests papers.

La senyora rectora acaba de dir que en el discurs que vaig pronunciar fa poc a la Universitat Ramon Llull, vaig dir que caldria que el nostre món acadèmic i el nostre món polític estudiessin aquest tema dels drets individuals i dels drets col·lectius. I per això estic content d'assabentar-me que hi ha una tesi sobre això que encara no està publicada. De tota manera potser arribem una mica tard. En alguns aspectes de la reflexió intel·lectual sobre aquests dos conceptes a Catalunya hi arribem una mica tard, si més no de cara a les seves traduccions polítiques.

Arribem una mica tard perquè els vull recordar que hi han hagut moltes declaracions sobre els Drets humans; la primera és la del 1789 durant la Revolució Francesa, que de fet s'inspira amb una declaració de Drets humans -encara que no específicament amb aquesta definició--, la Declaració d'Independència dels Estats Units del 1776. És també una Declaració de Drets humans, perquè estableix que la base dels Estats Units, del nou Estat que es proclama, és la igualtat de drets dels ciutadans, cosa que mai abans havia fet cap constitució --tot i que hi havia uns antecedents anglesos del segle XVII--, però no amb la rotunditat que la dels Estats Units.

Val a dir que la base dels Estats Units no és només la igualtat de drets dels homes, dels ciutadans, sinó que també altres coses. Intel·lectualment, la declaració d'Independència dels Estats Units està ja molt influïda pel que és la Il·lustració, normalment la Il·lustració francesa, que en aquell moment arriba la seva influència fins als Estats Units.

Però, a part d'això, hi ha més coses: La Constitució dels Estats Units no es fonamenta només en una Declaració estrictament jurídica. Com a mínim hi figuren dues coses molt importants que han arribat fins avui i que són fets distintius dels Estats Units. Tant aleshores com ara hi ha un sentiment, un fortíssim substrat religiós. No oblidin que els primers nord-americans que arriben amb el *My Flower*, constitueixen una migració d'origen religiós, de gent que va als Estats Units perquè volen anar a algun lloc on ningú no els pugui impedir expressar-se amb tota llibertat i expressar lliurament el seu sentiment religiós; això és el *My Flower*. I, després, veiem sempre --fins i tot a les pel·lícules americanes sobre la gent que va cap a l'Oest--, que porten un revòlver, però tots els que van a instal·lar-se allà amb la família porten la Bíblia. I això no és un problema de cine, és un problema realment que es manifesta encara avui, i no només amb el president Bush, sinó també, en molts i molts

aspectes. La primera vegada que vaig visitar el governador demòcrata, de Florida, em va sorprendre amb una cosa que aquí no es faria mai; em va convidar a dinar a mi, i a la meva delegació i a uns quants més, i amb tota normalitat, vull fer constar que era demòcrata i no pas republicà ni conservador, va beneir la taula, però no pas d'una manera maquinal com fem nosaltres, sinó fins i tot amb una oració que va durar ben bé un minut.

Bé, la Il·lustració, les idees que entre altres coses conduiràn més tard a la Revolució Francesa a França, com el sentiment religiós i la creença de que el seu país té un destí, són la base de la Constitució dels Estats Units.

La igualtat de drets dels homes es proclama, doncs, el 1776. El 1789 hi ha la Declaració dels Drets Humans per part de la Revolució Francesa, que proclama entre altres la sobirania de la nació, la nació sobirana. La Declaració dels Drets Humans, com ho és tota la Revolució Francesa, proclama el sentiment individualista. A vegades es pot tenir la sensació que el text francès és una gran revolució social, i ho és, en cert sentit, però, per entendre'ns, posa molt l'accent sempre en el dret a la propietat. El dret a la propietat en aquell moment és també un progrés, perquè vol dir que la propietat d'una persona no pot ser alienada pel rei o pel poder que sigui i d'una manera arbitrària. Insisteix molt en el dret a la propietat, en la nació sobirana, en els drets individuals i, fins i tot, en la supressió d'una sèrie d'organismes intermitjos que fins aquell moment havien servit de protecció de l'individu, però que també s'havien convertit en un feu, en un ens intermig, per a la societat. Per exemple, els gremis desapareixen. És una revolució individualista que posa l'accent en els drets humans i en el dret de la nació.

Aquesta declaració es repeteix l'any 1793. En honor a la Declaració dels Drets Humans, per primera vegada és quan s'intenta introduir un component social, però que fracassa; el sector radical social de la Unió Francesa és derrotat i és decapitat, fins i tot físicament, perquè un dels que ho proposa, Robespierre, també és decapitat poc després. Per tant, això no és una revolució social, com alguna vegada algú pot pensar, sinó una revolució burgesa que consolida el dret a la propietat i que cau en mans de Napoleó i finalment, és absolutament controlada per la nova burgesia francesa. Tanmateix però, evidentment, amb una constant referència als drets humans, amb un evident progrés en aquest sentit, després del que havien sigut les situacions d'arbitrarietat del règim anterior, de l'Antic Règim.

I l'última Declaració dels Drets Humans, la del 1795, accentua els aspectes conservadors de la Declaració i de la Revolució. Per tant finalment Napoleó és un gran revolucionari, ho trasbalsa tot, ho modernitza tot, però, evidentment, establint un règim econòmic i social que avui en diríem, conservador.

Hi ha més declaracions de drets humans, i sobretot una que és a la que ens hem de referir fonamentalment; la Declaració dels Drets Humans de 1948 feta sota els auspicis de les Nacions Unides i aprovada per la seva Assemblea General el 10 de desembre del mateix any. Torna a ser una declaració de Drets

Humans individualista o, en tot cas, sense referències col·lectives. Val la pena de recordar novament la defensa de la propietat, “tothom té dret a la propietat individual i col·lectiva, individualment i col·lectivament”, exactament, o bé, que insisteix molt en una cosa molt important per a l'exercici dels drets individuals, però que té un to col·lectiu, “tothom té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífica”. Però, només hi ha una referència --ideològicament molt important-- al tema dels drets col·lectius, i és en el primer punt de l'Article 29, que només ho despatxa amb una ratlla i mitja, i que si algú li volgués, o li volguéssim, o haguéssim volgut --que no s'ha fet prou-- treure-li totes les conseqüències de tipus col·lectiu i en el nostre cas des d'una perspectiva del catalanisme polític o del nacionalisme, hauria estat prou interessant. Perquè l'Article 29 diu: “Tothom es deu a la comunitat que és l'únic que li permet el lliure i ple desenvolupament de la personalitat”. Molt bé, els drets individuals per damunt de tot, però, ni els drets individuals ni el desenvolupament individual no es poden exercir --allò que ara en diem la realització personal--, si no hi ha una col·lectivitat, una comunitat, un eix col·lectiu, uns organismes, que poden ser la família, la nació, la classe social, o alguna cosa que conforma i configura i enquadra la persona, l'individu, i que és la font de tot el dret i l'objectiu fonamental del bé comú, però que si va sol, no es pot realitzar. Aquest és un article molt important, però normalment s'ha oblidat i s'ha deixat de banda perquè el que ha estat de moda aquests últims anys --i per això dic que arribem tard-- i recordava la rectora que jo deia que estava molt preocupat per l'evolució que durant els últims anys hi havia hagut en els plantejaments que es feia sobre els drets individuals i col·lectius, perquè es parla molt dels drets individuals i molt poc dels drets col·lectius. I així, ara, tenim la nova constitució europea que tenim, en la qual hi figurava als seus inicis “els Estats, els pobles i els ciutadans” i s'ha convertit simplement en “els Estats i els ciutadans”, i prou. Qualsevol altra cosa que no sigui l'Estat, és a dir --això ja ve de la Revolució Francesa--, la nació, és deixada de banda. La Nació francesa vol dir la Nació francesa, que, a més, s'ha de fer constar que va fer eliminar el català, el basc, el bretó, etc.

Com us deia, la reflexió intel·lectual, acadèmica, i en bona part política ha anat en aquesta línia tot i que hi havia prou base només amb aquesta frase per fer entendre que calia també un reconeixement i un desenvolupament dels drets col·lectius. Pel nostre cas, interessa també fer referència a una altra carta dels drets fonamentals, aquesta és de l'any 2000, la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea. Bé, aquesta carta ha quedat inclosa en el projecte de Constitució europea que s'acaba d'aprovar. I sobre això us vull explicar una anècdota significativa de quin és l'estat d'ànim que hi havia sobre això, o que hi ha. Ara tothom es vol posar medalles sobre si ha ficat una coma més o una coma menys i, per tant, permetin-me que jo també m'hi apunti.

La redacció inicial de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea, que repeteixo ha estat assumida per la nova Constitució, no feia cap referència al tema lingüístic, cultural, ni religiós i, aleshores, a la vista d'aquell esborrany -- devia ser l'estiu de l'any 2000--, en una època que jo encara tenia possibilitats de parlar i, fins i tot, a vegades, d'influir una mica sobre el Govern espanyol de l'època, vaig trucar a n'en Piqué i li vaig dir: “escolti Piqué això no pot ser, vostè

s'ha oblidat de posar això, perquè una Carta dels Drets Fonamentals en la qual no digui res de res sobre aquest tema, no pot ser". I va dir: "jo me n'ocupo, miraré a veure si puc fer alguna cosa..." Imagino que hi devia haver altres iniciatives, a part de la meua, i apart de la intervenció del president, i aleshores es va introduir l'Article 22, que no hi era, i que diu el següent, molt curtet, molt curtet, però que si més no ara permet segons com, fer algunes reivindicacions a través de la Constitució: "la Unió respecta –respecta tampoc no és que sigui una paraula prou potent–, la diversitat cultural, religiosa i lingüística". Perquè compreguin fins a quin punt el que podríem dir la ideologia dominant, el pensament polític, i el pensament en quant a filosofia social dominant a Europa i també a casa nostra, va en una direcció que no ens va gens bé si els redactors inicials de la carta no havien pensat ni amb la diversitat lingüística, ni amb la religiosa. He de confessar que jo no havia demanat quan vaig parlar amb en Piqué que hi fiqués també el tema religiós, però algú se'n devia preocupar i al final també es va posar el tema religiós.

Aquests tres temes, que s'havien de respectar --i que havien estat oblidats--, són una prova més de fins a quin punt realment està justificat realitzar aquestes reflexions. Bé, de Declaracions sobre els Drets dels Pobles, concretament, n'hi han hagut una pila que normalment que no han tingut gaire vigència, una de les quals els he de confessar que no sé si l'ONU va arribar a aprovar o no; era la Declaració dels Drets dels Pobles Indígenes... Nosaltres, els catalans, tenim un defecte que és que quan parlen de l'ONU, parlen de l'autodeterminació i parlen de la llibertat dels pobles, sempre ens pensem que parlen de nosaltres i no parlen mai de nosaltres, no hi pensen, pensen només en els pobles africans.

En aquella època, el 1960 i 1970 pensaven en termes de descolonització, més que no pas en el Tercer Món, però, de tota manera, hi ha la Declaració dels Pobles Indígenes, la Declaració dels Pobles de l'Alger, és a dir, la Declaració dels Drets dels Pobles que es va fer l'any 1976 a Alger, etc. Tot això, no ha tingut gran transcendència i són gairebé coses conegudes pels especialistes i prou. N'hi ha una altra que encara és més especialista en la que el Govern de la Generalitat hi va participar quan jo n'era president; es va crear la Conferència de les Nacions sense Estat d'Europa i aquesta va fer la Declaració Universal dels Drets Col·lectius dels Pobles.

S'hi va començar a treballar al final dels anys vuitanta i a la primera edició aprovada per la segona cimera del consell, el 27 de maig de 1990, es deien coses com les següents: "qualsevol col·lectivitat humana que tingui referències comunes a una cultura i una pròpia tradició històrica desenvolupades en un territori geogràficament detectable o en altres àmbits, constitueix un poble". O bé: "qualsevol poble té dret a identificar-se com a tal, i cap més instància no el pot substituir per a definir-lo", "qualsevol poble té el dret d'afirmar-se com a nació"; "l'existència d'una nació es manifesta a través de la voluntat col·lectiva dels seus membres per organitzar-se políticament i institucionalment"; "qualsevol poble té el dret d'autogovernar-se de conformitat amb les opcions democràtiques preses pels seus membres"; "qualsevol poble té el dret a expressar i desenvolupar la seva cultura, la seva llengua i les seves normes

d'organització, i per fer-ho té el dret a dotar-se de les pròpies estructures polítiques, jurídiques, etc.”

Bé, això, en dues ocasions, vam intentar fer-ho passar, però sense èxit. I voldria fer-los notar els dos moments en què això es va intentar, l'un és el 1990 i l'altre és el 1999.

Això enllaça amb tot el tema del moviment regionalista europeu que nosaltres en algun moment havíem encapçalat i que miràvem d'introduir amb allò que en dèiem les nacions sense Estat dintre d'Europa, i l'any 1990 era un moment molt important. Les coses van evolucionar d'una altra manera i el que hauria pogut jugar un paper important després no l'ha jugat.

Era el moment de la democratització dels antics països comunistes i es podia preveure —o si més no ens ho podia haver semblat—, com bastant lògic que Rússia i Iugoslàvia, i Txecoslovàquia --sobretot aquestes tres-- s'orientessin cap a la democràcia, evidentment, i que les minories nacionals que tenien dintre, des d'Estònia, fins a Armènia i Geòrgia, passant per les Repúbliques islàmiques, o bé la composició diversa de Txecoslovàquia, entre txecs i eslovacs, o bé Iugoslàvia, que era un mosaic de sis o set nacionalitats, no suposaria que aquells estats es desintegressin perquè haurien resolt el problema de la seva multiplurinacionalitat i que això, segons com, tindria una influència en el conjunt d'Europa, perquè, tard o d'hora aquests pobles --Rússia segurament no, però els altres sí— haurien d'entrar a la Unió Europea i ho farien arrossegant problemes interns que a nosaltres ens anaven bé des del punt de vista de l'interès nacional català.

Totes aquestes declaracions podien ser posades sobre la taula en el moment oportú, i podien tenir un interès a nivell europeu. Però, això va anar d'una altra manera perquè Rússia i Iugoslàvia van explotar enmig d'un gran desordre i d'un gran desori, un desastre, però van explotar d'una manera prou pacífica. Estònia va tenir la independència sense ni un mort, Letònia sense ni un mort, Lituània amb 10 o 12 morts, Ucraïna sense ni un mort, i fins i tot molts d'aquests pobles, com Bielorrússia, ni tant sols demanaven la independència. Per tant, el problema de minories nacionals avui ha canviat, encara que hi hagi casos com el de Txetxènia, però, de fet, aquest tipus de minoria, com la nostra, com la d'Estònia, Letònia, Lituània, Ucraïna, Geòrgia, Armènia, etc. ha desaparegut, perquè els països són independents pel col·lapse de l'Imperi. Es va repetir el que va passar l'any 1918, quan van aparèixer molts països nous perquè els quatre imperis multinacionals (el turc, l'austríac, l'alemany i el rus) van perdre la guerra i van aparèixer una pila d'Estats nous.

L'any 1999, ho vam tornar a plantejar perquè es començà a parlar no d'una Constitució, sino d'un ordenament jurídic de la Unió Europea més definitiu i, amb l'entrada de tots aquests països que estava prevista per aquell any permetria posar-ho sobre la taula. Unes quantes nacions sense Estat que van des de Flandes fins a Catalunya passant pel País Basc i Escòcia, vam convenir que era el moment de tornar a plantejar aquest tema des del punt de vista

d'obtenir un cert reconeixement com a nacions sense Estat i, sobretot, en el cas de Catalunya, també amb el reconeixement lingüístic.

Bé, en això no ens ha fet cas ningú, aquesta és la realitat, i ens trobem en la situació en la qual estem.

Per entendre aquestes dificultats vull dir que nosaltres moltes vegades, amb raó, les atribuïm a la manca de col·laboració que hem trobat sempre per part del Govern central. Jo sóc testimoni de primera mà, de com, fins a l'any 2000, en Piqué i, per tant, el Govern del PP, van dir; sí senyor té raó, s'ha de posar el tema de la promoció i del respecte de les minories culturals i lingüístiques, i a més la religiosa que em sembla molt just, i que jo mateix hi havia d'haver pensat. Després, en canvi, hem tingut una oposició ferotge cada vegada que he anat a demanar a n'en Giscard d'Estaing o n'en Prodi: "home, escolti, i això de la llengua?". Se'm treien de sobre molt fàcilment; "vostè ha de convèncer el senyor Aznar, i el senyor Aznar vé aquí i diu que de cap manera. Per tant, no farem res."

Bé, ara el Govern actual espanyol diu que ha fet molt, però jo crec que ha fet poc, sincerament. Però, en fi, en tot cas el que ha fet ha estat més amable, això és veritat, i no sé al final que en sortirà. Nosaltres havíem aconseguit ja algunes coses de tipus lingüístic, però realment molt modestes i veurem ara que s'aconseguirà. Em temo que poca cosa; algun progrés petit o gros potser hi serà, ja ho veurem. Però el que els volia dir és que això no només és un problema espanyol, perquè recordin, per exemple, les discussions que hi ha hagut a França sobre si s'havia de donar autonomia o no a Còrsega. El problema s'ha encallat moltes vegades i va fer que fins i tot s'anés al Tribunal Constitucional francès, per veure si el projecte que en principi havia elaborat el govern era constitucional o no. El Tribunal Constitucional es va manifestar contra la inclusió de la paraula "poble". A l'Estatut, es parlava del poble cors. El Tribunal Constitucional diu que no existeix el poble cors, que existeix el poble francès, la Nació francesa, La France, França, però que no existeix el poble cors, i rebutja almenys en aquest aspecte el projecte d'Estatut.

Els dic això perquè això de poble lliga molt amb el tema que estem parlant avui de drets individuals i de drets col·lectius. Ningú no pot ser subjecte de dret a part de l'Estat i del ciutadà, aquesta és la realitat que es vol imposar.

Aquest és un debat intel·lectual de resolucions polítiques molt important i que jo sostinc que no hem estat prou atents a seguir-ho. Encara em podria posar una petita medalla explicant que l'any 1990 me'n preocupava, però és clar tampoc no me'n devia preocupar prou, o no vaig saber fer entendre que a Catalunya, aquest havia de ser un objecte d'estudi molt important inclús a nivell d'universitats.

Bé, en el tema lingüístic, passa una cosa bastant similar; que l'evolució de la dimensió col·lectiva és cada cop més assumida pels Estats, i prou. Es confon exclusivament amb els Estats, o és simplement oblidada. I la societat ve a ser

un contracte exercit entre diversos individualismes. Aquí, qui pot tenir un paper a jugar, són els ajuntaments perquè, és clar, alguna cosa es necessita per resoldre els problemes de Puigcerdà, per exemple. Però hi ha un conjunt que se'n diu Catalunya que no compte; "Escolti, d'això i d'allò, l'Estat i el ciutadà, i si de cas l'ajuntament de Puigcerdà". Sovint he estat titllat molt injustament de antimunicipalista perquè defenso el cos de Catalunya però aquest argument és prou clar.

Avui estic molt content, en aquest aspecte, perquè he llegit al diari una cosa molt bonica; que l'actual Govern de la Generalitat i, més concretament, alguns dels seus representants socialistes s'enfronten amb l'Ajuntament de Barcelona perquè l'Ajuntament vol fer una Carta Municipal a expenses de moltes competències del Govern de la Generalitat. Vostè que és conseller de Governació segur que ho sap bé. Nosaltres això ho hem dit sempre, i sempre erem objecte d'un gran atac d'antibarcelonisme, d'antimunicipalisme, etc. Ara tot d'una, algú a la Generalitat, algú en el Govern actual, de la branca socialista, i d'en Saura, diu: "escolti, l'Ajuntament de Barcelona no pot menjar-se la Generalitat. Si se la mengés, això no aniria massa en contra de la doctrina de fons d'alguns d'aquests sectors polítics, i d'una manera molt particular del sector socialista. Des del punt de vista de la filosofia social i de la filosofia política no hi aniria en contra. Això respon a tot el que estic dient. Ara els diré com ho veig, per a mi i per a molta gent que pensa com jo; la persona és el valor superior perquè som individualistes, i el que té valor finalment són les persones. Però passa que, com deia la Declaració de Drets Humans de l'any 1948, aquesta persona no es realitza sola, no es realitza deixada sola, i necessita coses que l'emparin, que l'enquadrin, que la protegeixin, que li aportin coses que ella sola no pot tenir. He parlat moltes vegades de la família i, ara, després de molts anys de demagògia antifamília, tothom comença a descobrir-la, perquè s'adona que la família és un element de progrés, de protecció, de solidaritat, i on precisament es practica millor la solidaritat. Parlo de la solidaritat, de la de debò, que és la de donar més que no pas rebre.

Bé, això és la família, i qui diu la família diu tota una sèrie de marcs que hi ha i que un d'ells, evidentment, és la Nació. Quan una persona neix, no neix despullada del tot, sinó en el marc d'una família, en el marc d'un país, en el marc d'una llengua --que de moment no sap parlar però que la sabrà parlar--, d'unes tradicions, d'uns costums, d'uns actius... Jo ja sé que aquests últims anys parlar d'això, de l'herència i del que molt despectivament alguns en diuen la tradició, no és ser prou *progre*. Jo vull dir que una persona, quan neix, té un patrimoni, i si no el té malament, i si tota persona a partir dels 6 mesos, 1 any, 2 anys, 3 anys, 10 anys ha de treballar sobre una *tabula rasa* i s'ho ha de fer tot de zero, aquesta persona està perduda. La projecció de futur és absolutament necessària, no ja pel progrés sinó per la pròpia realització personal, individual, amb l'assumpció d'aquesta. Que diguin el que vulguin d'aquest patrimoni, d'aquesta tradició, d'aquest actiu, però això és important.

Bé, la persona és el bé suprem, i per això necessita de l'individualisme, però també necessita que es tingui en compte allò que diu l'Article 29: "Tothom es

deu a la comunitat, que és l'únic que li permet el lliure desenvolupament de la personalitat". Els drets humans, que no estan pas fets amb una mentalitat de tipus col·lectiu, diu que a la persona li cal això. Aquesta idea d'aconseguir una simbiosi entre la persona i la comunitat, és el que jo personalment he defensat, sempre. Però insisteixo en que l'evolució que en els últims temps hi ha hagut és més aviat contrària a això.

Aquí, els que saben més d'això són els que han fet aquesta tesi i els professors d'universitat, i la rectora, els ho explicaran tot això millor que jo. Jo només sóc un polític, però un polític que valora fins a quin punt la poca reflexió que hem fet des d'un punt de vista intel·lectual ens perjudica.

Ara entro en un terreny que vostè sí que en sap més que jo. Fins aquí jo, com a mínim, podia posar sobre la taula coses que ajudaven a entendre les coses. Quan dic que l'any 1990 presentem els drets col·lectius perquè pensem que la nova situació política europea no faria de Catalunya un cas aïllat, que és el que tornem a ser ara, ho puc dir millor que ningú perquè ho he viscut, perquè he anat amb el paperet, trucant portes, i a demanar. En canvi, ara, ja entrem en el tema més acadèmic.

Mirin, la majoria de teories sobre això són el que se'n podria dir teories d'Estat que vénen a dir --com diu un professor català-- que qualsevol entitat nacional que no coincideixi amb la de l'Estat només pot ser adaptada a la societat civil i està exclosa de les normes que regulen l'esfera pública.

"Molt bé, si no pot l'Estat, personalment jo faré, un orfeó, o el que sigui". "Molt bé, faci un orfeó...", però el que no puc dir és "jo vull un reconeixement polític", perquè la manera de sentir el reconeixement polític, només correspon a l'Estat que actua sobre l'individu en aquest sentit.

Això, és molt propi del que és el pensament liberal. En aquest terreny, el pensament que ha tingut molta influència, en uns certs contrapoders, va ser el pensament liberal. És a dir, per una part la Revolució Francesa que va tenir molts aspectes positius, i els podem analitzar, però en aquest sentit va insistir molt en la concepció individualista.

El pensament liberal: l'individu i l'Estat. És, i a més en el cas concret de França, amb un molt fort nacionalisme, no només la sobirania de la nació sinó la Nació, la nació és el tot i l'individu en forma part. El nacionalisme és estatalista, molt estatalista, i d'encuny ideològic liberal. Estic parlant del liberalisme del segle XIX; avui, el liberalisme pot ser una altra cosa, però el liberalisme del segle XIX porta aquest nacionalisme estatalista.

A Espanya en tenim dos exemples molt clars; l'un Catalunya i l'altre el País Basc. Jo un dia preguntava: "A quin moment vàrem perdre la memòria històrica?" Perquè jo sempre he cregut que una de les coses que no hem fet bé els catalans, és que es va perdre el sentit de continuïtat amb allò que nosaltres érem el 1714. El nacionalisme català, jo crec que històricament des de fa més

de 100 anys té una falla que és no haver demanat allò que els escocesos en diuen la *Devolution*. “Escolti, vostès què volen?” “Oh, nosaltres volem això i allò, fem estudis, fem tal, i volem aquesta competència, mitja competència, un quart de competència, tres quarts de competència, o el que sigui”. “Molt bé, molt bé”. “Aquests diners...” “escolti no, això no!”. Calia haver dit “nosaltres volem les Constitucions que Catalunya va tenir fins el 1714. I a partir d’aquí parlem-ne”. I això no ho ha demanat mai ningú, perquè en un moment determinat es perd la memòria del que havíem estat.

A Catalunya, a finals del segle XIX, s’arrenca de zero i comença a agafar models: “voldríem ser com Àustria-Hongria” que avui podria ser un bon plantejament del catalanisme, per tant, no és va fer ben bé. Podríem ser, “com què?”. “No, no, podríem ser com el que érem”. “Oh, això no?” “Per què?”. Perquè s’havia perdut la memòria històrica. I això encara és més clar en el cas basc. Es perd la memòria històrica durant la primera meitat del segle XIX, en el qual hi ha el triomf ideològic del liberalisme, a Espanya i a Catalunya.

És a dir, es perd a cavall de les Corts de Cadis, on una altra vegada ens trobem amb un constitucionalisme patriòtic, amb un patriotisme constitucional, que és el que tornem a tenir ara, que et diu el que has fet d’acord amb uns criteris mancats de qualsevol contacte amb el que hagi estat la història, amb la realitat. Uns senyors tancats a Cadis, que han llegit quatre llibres francesos, de la Revolució Francesa, redacten una Constitució. Catalunya no existeix, quan encara, aleshores, hi ha l’última oportunitat de defensar el que ja hi havia i que pejorativament alguns en podrien dir l’Antic Règim, però que, es podria haver modernitzat perfectament, perquè responia a la realitat del país.

Hi ha uns quants diputats, dos o tres catalans --un era en Capmany però el qui més en Danès--, que a les Corts de Cadis s’oposen a això, però són una minoria molt petita. S’oposen també a la creació de províncies, perquè la constitució de províncies no és fa fins a l’any 1830, però es planteja ja a Cadis. Naturalment, seria el model francès dels departaments, i es diu “això, no!” perquè això trenca la unitat d’una cosa que per a ells segueix existint, Catalunya. Catalunya en el concepte tradicional de la paraula, en el concepte de sempre, com a unitat, com a cos polític diferenciat i lligat, i cohesionat. Bé, al País Basc això encara és més clar. Ells perden a Cadis i després perden ja totalment. En el nostre cas el moviment intel·lectual i el moviment polític, segueixen i ja se n’oblida fins a ressuscitar 60 o 70 anys menys tard sobre *tabula rasa*. En el cas dels bascos passa el mateix; hi ha una gran confrontació ideològica que acaba amb guerra, això sí, més que no pas a Catalunya, que també hi acaba una mica o molt poc. És a dir, l’enfrontament del liberalisme que vol fer *tabula rasa* del País Basc. *Tabula rasa* del País Basc què vol dir? Doncs, suprimir el furt, el concert cèlebre, i tot això, fora!. Perquè hi ha d’haver una unitat total i absoluta entre tots els ciutadans de l’única entitat jurídica important que hi havia i que calia tenir en compte que era l’Estat, l’Estat espanyol, la Nació espanyola... Per tant, tot això fora!. I és per això que en el País Basc, aleshores, hi ha tres reaccions que, de fet, condueixen al carlisme, i després en un cert sentit una part del carlisme, al nacionalisme basc entre

altres coses. Tres reaccions: una és de tipus religiós --el liberalisme a més és antireligiós, el liberalisme d'aquella època és maçònic-- i, per tant, com el País Basc és molt catòlic hi reacciona: segona, com que volen fer el mateix que va fer la Revolució Francesa, supprimeixen tota una sèrie de cossos intermitjos, gremis, etc. que al País Basc, eren molt forts i eren l'estructura social basca, probablement amb components d'injustícia important i que, per tant, valia la pena que algú mirés de fer una neteja de segons quines. Però, de fet, justos o injustos, eren la carcanada del País Basc, des d'un punt de vista social, d'estructura en bona part rural. I després volen suprimir dues coses en nom de la igualtat de tots els ciutadans, els furs i amb els furs concretament dues coses; una el concert, i l'altre el servei militar. Els bascos no feien el servei militar i no el van fer fins a finals del segle XIX perquè era un privilegi que tenien que els venia de l'edat mitjana.

Els bascos s'hi enfronten d'una manera més decidida que nosaltres i encara que són tres moviments diferents, conflueixen finalment. Per exemple, el moviment de defensa de l'estructura social basca i el moviment de defensa de la concepció catòlica que tenien inicialment, van per separat. Però, després, com que tenen un enemic que és el liberalisme de Madrid, el Govern de Madrid, els Governos espanyols, conflueixen.

Bé, això com a exemple del que ha significat aquesta introducció del nacionalisme estatalista d'encuny liberal. Naturalment, hi ha altres pensaments a Europa, també cal dir que el pensament polític europeu que més ha defensat l'existència dels pobles ha estat el democratacristià. I que ha defensat més el principi de subsidiarietat i la possibilitat que diversos organismes visquin en una situació de compartir poders. Això es manifesta a Europa en dues coses; la idea inicial de la Unió Europea fonamentalment és democratacristiana. Només Jean Monnet no era democratacristià ni políticament un home gaire definit, però dintre de l'àmbit socialista, però bàsicament sempre diem que els pares d'Europa són Schuman, l'Adenauer, De Gasperi i gent d'aquestes característiques, que són més aviat federalistes i consideren que hi ha d'haver una cessió del que és el poder dels Estats en benefici d'una altra cosa, la Unió Europea, i que a més sempre defensen dins dels propis Estats el concepte més regionalista, o més federalista, o més de compartir poder.

Bé el principi de subsidiarietat, doncs, últimament es va aconseguir en el moment més dolç nostre en la política europea a finals del vuitanta i a començaments dels noranta, des d'un principi democratacristià. Hi ha els liberals, els democratacristians i els socialistes, que de fet, des del punt de vista dels drets col·lectius que estem defensant no en són gaire favorables, però passa que no han tingut la radicalitat. En el seu moment --no dic avui perquè les coses han canviat--, ho va tenir més el pensament liberal que el partit liberal.

Els socialistes són individualistes, però, naturalment, com que per l'altra banda són universalistes, tenen un concepte de la persona que els obliga a entendre que l'individu tampoc no pot anar sol pel món. Això ho entenen més els

socialistes que els liberals, però, en canvi, la solució de tot això la segueixen trobant molt en l'Estat. El socialisme per definició doctrinal és estatalista. I, és clar, a partir del moment que s'és estatalista, una de dues, o ets independent o corres el perill de no ser res. Si ets independent, aleshores ja està tot resolt.

Ara, em podria estendre perquè compreguin com moltes vegades predomina la defensa dels drets individuals. Hi ha un exemple lligat a la Revolució Francesa però que, de fet, en la seva transmissió ideològica podria arribar, i de fet arriba, fins avui. La Revolució Francesa és el primer gran moviment polític que intenta donar una resposta més positiva al tema dels jueus. Una part dels jueus, no cal dir que a més dels països del centre i de l'est d'Europa --curiosament no a Alemanya, o no tant a Alemanya, perquè el tema de la persecució nazi contra els jueus és una cosa que històricament sorprèn perquè antijueus no eren ben bé els alemanys sinó els polonesos, els lituans, els russos, els ucraïnians, els romanesos, etc.-- estaven malament. Aleshores la Revolució Francesa diu: els jueus són persones i mereixen el tracte de persones. I van a la redempció dels jueus, en què consisteix? Que deixin de ser jueus, els fem ciutadans --paraula màgica--, ciutadans de la República, però escolti això és important, perquè, és clar, abans no podien ser ni ciutadans de la República. I és clar, això ja era un progrés. El progrés consistia que no se'ls arraconava, no se'ls perseguia. Vostès son tan ciutadans de la República com un personatge de París que ha viscut a París des del segle X, vostès són iguals que nosaltres, però no poden ser jueus. L'altre dia sortia un article molt interessant de Gregorio Morán --un d'aquests que publica els dissabtes a *La Vanguardia* i que valen la pena perquè toquen temes molt diferents--, que parlava de Theodor Herz. Theodor Herz és el teòric del sionisme, és a dir "els jueus sempre estarem maltractats fins que no tinguem un Estat propi". Bé, i aleshores explica una cosa del Herz que jo que el conec una mica i conec el seu llibre *Der Judenstaat, L'Estat jueu*, em va cridar l'atenció. El sionisme s'inicia al final del segle XIX --no m'hi havia fixat mai però és veritat--, i ell temia més l'antisemitisme *light*, que pogués venir de socialistes i liberals, que l'antisemitisme d'origen religiós. Perquè l'antisemitisme cristià en el fons accepta que hi hagi jueus. Accepta que els jueus tenen dret a existir encara que siguin deïcides i per això, un cop l'any anàvem, el divendres sant a la tarda, a matar jueus a les esglésies, que això jo encara ho he fet de petit. Però, els jueus existeixen, perquè són allà. Els altres fets ideològics existeixen, l'antisemitisme cristià admet això com un fet natural. No li agrada, i a vegades té reaccions negatives, molt bé. Però l'antisemitisme *light* no, perquè busca l'assimilació que l'antisemitisme cristià no buscava. És un exemple d'això que dèiem abans, no respectar, no tenir en consideració això que en diem els drets col·lectius. El concepte de ciutadania té en compte, en canvi, una cosa molt important; que el ciutadà és un personatge que té drets i deures, però no té en compte gens la qüestió identitària.

Últimament, s'ha posat molt de moda un autor alemany de ja fa trenta anys, l'Habermas, que és una mena d'icona, una mena d'ídol. Els alemanys, després de la guerra van quedar en una situació de gran derrota moral, no de gran derrota política, ni militar, sinó de gran derrota moral. Feia una mica de

vergonya ser alemany i avui això encara ho arrosseguen, cada vegada menys però encara ho arrosseguen.

Aleshores, van intentar algunes solucions per resoldre aquest trauma i una d'elles, que ha tingut molt d'èxit i que ens la volen també encolomar a nosaltres, va ser allò que en diuen el patriotisme constitucional. Vull dir: què és ser alemany? Tot i que Alemanya és el país de Luter, és el país de Goethe i és el país inventor --exagero una mica, però ja m'entendran--, de la música, i és el país que en el seu moment va ser el gran país, el gran motor de la ciència, un país molt important, i si el que els hi agrada són els marxistes poden dir que és el país de Karl Max, i tot el que vostès vulguin, però, és clar, és el país d'Auschwitz també. Auschwitz i el país dels nazis i no ser quantes coses... Deixo de banda que una gran vergonya col·lectiva d'aquestes també hauria d'arrossegat la Unió Soviètica, però bé no està de moda dir-ho i, en tot cas, van guanyar la guerra i quan és guanya una guerra les vergonyes se suporten millor que quan és perd i a més es descobreix que has fet grans crims --no és que els fessin tots els alemanys, però els va fer Alemanya--, aleshores, aquesta gent queda traumatitzada.

Per tant, ser alemany és acceptar uns principis constitucionals, una mica el que ens diuen ara a nosaltres quan es parla del patriotisme constitucional. Això és un engany. En el cas d'Alemanya no ho és, perquè obeeix a l'intent de poder superar una sensació de culpabilitat i poder tenir com a referent d'Alemanya alguna cosa prescindint de Goethe, però també prescindint d'Auschwitz... Bé, en el cas nostre és un engany pur i simple, perquè el patriotisme constitucional, que a mi ja me'n parlava el començament de la transició Gregorio Peces Barba, és un patriotisme que a nosaltres els catalans i els bascos ens escombra perquè exclou tots els plantejaments òbviament de defensa de les nacionalitats com pugui ser el País Basc o com nosaltres i fa una gran difuminació del concepte de país.

L'altre dia sortia un article sobre això a *La Vanguardia*, però els diaris alemanys han parlat molt últimament sobre el que ells en diuen la polèmica sobre el patriotisme i el nacionalisme. Jo vaig tenir una vegada una conversa molt llarga amb el que fins fa un mes ha estat president de la República Federal, en Johannes Rau; "miri és que jo sóc nacionalista", "no escolti, Pujol, no ha de ser nacionalista..." fins i tot recordo, ara no els ho diré, que vaig fer quatre frases explicant-li el que era per a mi el nacionalisme. "Home, és clar, vaig dir, vostè té un concepte de nacionalisme diferent, però jo no en tinc cap culpa de Hitler, perquè Hitler és de vostès i no meu, vostès, poden acceptar el patriotisme constitucional, perquè arrosseguen Auschwitz, i arrosseguen Mauthausen i arrosseguen no sé quantes coses, però jo no arrossego res d'això, i per què he de prescindir del meu nacionalisme si jo no arrossego res d'això. Si algú ha estat brutal de vegades, a Catalunya, ha estat el nacionalisme espanyol, no el nacionalisme català, a mi no m'atabali amb les seves doctrines, amb els seus complexos --no li vaig dir en aquests termes perquè era el president, i, a més, perquè és un home que l'aprecio molt i em mereix tota la meva consideració--, però vull que compregui el que vull dir". Ja fa molts anys que es va establir

una polèmica, en la que hi va haver el president de la República Federal que, per cert, està emparentat amb en Raw, és oncle de la seva dona, en Heinemann, i aquest li van preguntar, als anys cinquanta, quan això estava molt més roent, vostè estima Alemanya? I el Heinemann va contestar –fixin-se quina cosa més penosa dita per un president--: “jo estimo la meva dona...”. No, escolta, és una altra cosa, jo estimo la meva dona, però també estimo Catalunya, però és que el fumut del cas és que ara, que és un moment en el qual els alemanys tornen a recuperar un cert orgull i comencen a dir “escolteu, deixem-ho córrer, no podem viure sempre esclafats sota el record” ja poden dir sí, estimo Alemanya. Però l'altre dia li van tornar a demanar i va tornar a dir la tonteria, perquè crec que és una tonteria, perquè si li preguntaven si estimava Alemanya era ridícul que respongués dient que estimava la seva dona.

Comprenghin que tot això és una manifestació més de tot el que els estava dient. Bé, en tot cas i per acabar, es dona més importància cada vegada al ciutadà com a subjecte de dret, com a subjecte jurídic, i no a la persona que té una substància pròpia al marge de l'ordenament jurídic al qual pertany. Es dona més importància a l'individu i al marc en què es mou, que no pas al que és la substància pròpia de l'individu. Això ja ha passat altres vegades en la història. Al segle XVII, que si catòlics que si protestants, i s'acaba dient “això ho ordenarem jurídicament” de la següent manera: cadascú tindrà la religió del seu país, un espanyol només pot ser catòlic, un ciutadà de Prússia només pot ser protestant perquè el marc jurídic, la constitució que dona el poder és aquest. El que és la realitat substancial de la persona i el grau substancial d'allò dintre de la qual la persona es realitza, com és en bona part la família, però també en el nostre cas com a país, com a nació, tot això, queda absolutament marginat.

Jo ja admeto que de vegades aquestes solucions, els Estats nacionals uniformadors, les apliquen dient s'ha acabat aquí i prou; posem ordre, posen ordre; posen normes, posen pau, però de tota manera es fa a expenses del que és la realitat de les persones i la realitat, a més, de les persones no agafades individualment, sinó com a conjunt d'una realitat que els hi dona protecció, que els hi dona el sentit que ha estat la base de la seva personalitat pròpia.

El despotisme il·lustrat també va ser una reacció que podria encaixar perfectament en un estatisme de tipus liberal. Bé, jo no soc professor però s'ha de dir que ni els professors ni els polítics sols, per separat, en trauriem l'entrellat. En canvi tots plegats ho podem fer estudiant aquests temes amb més profunditat i no havent d'anar, com he fet jo, amb un feix de papers però una mica indefens. El fet és que ara ens trobem amb una Constitució Europea que està molt marcada pel jacobinisme. El jacobinisme és bastant liberal, és l'estatisme liberal, que en bona part recullen els socialistes amb matisos, i que no recullen tant els democratacristians. És per això que es justifica que nosaltres vulguem aconseguir uns determinats reconeixements, per no acabar sense saber què som.

Moltes gràcies.